

گفت وگو با پرِشت

ورنر هِشت

محمد رضا خاکی

www.ketab.ir

جهانت
نشریات

- سرشناسه: هشت، ورنر، ۱۹۲۶-م. ———
- Hecht, Werner ———
- عنوان و نام پدیدآور: گفت‌وگو با برشت / ورنر هشت؛ [مترجم] محمدرضا خاکی. ———
- مشخصات نشر: تهران: نشر مات، ۱۴۰۰. ———
- مشخصات ظاهری: ۲۶۶ ص. ———
- شابک: 978-622-7859-00-3 ———
- وضعیت فهرست نویسی: فنیفا ———
- یادداشت: Entretiens avec Brecht, 1988. عنوان اصلی: ———
- موضوع: برشت، برتولت، ۱۹۵۶-۱۸۹۸م. -- مصاحبه‌ها ———
- موضوع: InterviewsBrecht, Bertolt -- ———
- موضوع: نمایشنامه‌نویسان آلمانی -- قرن ۲۰م. ———
- موضوع: Dramatists, German -- 20th century ———
- شناسه افزوده: خاکی، محمدرضا، ۱۳۲۹-، مترجم ———
- رده بندی کنگره: PT۲۶۱۳ ———
- رده بندی دیویی: ۸۳۲/۹۱۲ ———
- شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۶۰۴۱۹ ———

نام کتاب:	گفت و گو در پشت
مؤلف:	ورنر هشت
مترجم:	محمد رضا خاکی
طراح جلد:	باسی محمودی
چاپ و صحافی:	چاپ نقطه
چاپ / شمارگان:	اول ۱۴۰۰ / ۵۰۰ نسخه
شابک:	۹۷۸-۶۲۲-۷۸۵۹-۰۰-۳

کلیه حقوق این اثر برای نشر مات محفوظ است.

ارتباط با نشر مات: ۶۶۹۷۳۸۴۹ - ۰۲۱

www.NashreMaat.ir - @NashreMaat

هرگونه کپی برداری، برداشت و
اقتباس از تمام یا قسمتی از این اثر،
منوط به اجازه کتبی ناشر می باشد.

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، بن بست فاتحی داریان، پلاک ۱۰، طبقه اول

قیمت: ۸۵۰۰۰ تومان

یادداشت دبیر جشنواره

اکنون که در بحبوحه شبه جنگ جهانی سوم (جنگ بیولوژیک کرونا) به سر می‌بریم و بدون اینکه ماشه اسلحه‌ای چکانده شود و یا بمبی بر سر انسان آوار گردد، آمار کشته شدگان آن در جهان یادآور جنگی خاموش است، این پرسش روزبه‌روز بیشتر بر منظر ما حک می‌شود که تئاتر، بعد از این دوران چگونه می‌تواند به حیاتش ادامه دهد؟

آیا تئاتر بدون پژوهش‌های تازه در این حوزه می‌تواند نگاهی قابل تامل به مسائل انسان بعد از این جنگ عجیب داشته باشد؟

آیا زیست انسان معاصر بعد از جنگ، تئاتر را بدین شکل که اکنون وجود دارد خواهد پذیرفت؟

تجربه به ما می‌گوید بعد از هر فاجعه عالمگیر تحولات مهمی در ساحت اندیشه به‌ویژه در هنر رخ داده است. تجربه جنگ جهانی دوم و ظهور چهره‌هایی چون ساموئل بکت، اوزن یونسکو، ژان پل سارتر، آلبر کامو، آنتونین آرتو، یژژی گرتوفسکی و... در تئاتر گواه این ادعاست.

پس بعید نیست به زودی شکل مرسوم زیستن ما منسوخ شود و به تبع آن، شکل اندیشیدن، تئاتر ساختن و تئاتر دیدن... و شک نکنیم که باید یک بار دیگر پیکر باشکوه تئاتر را شجاعانه تدفین کنیم و در پی یافتن حیات تازه برای این هنر دیرین باشیم.

پس اکنون ما ناگزیریم به شکلی بنیادی به تغییر در جهان پیرامون مان و از جمله تئاتر بنگریم، به خصوص که کرونا چهره آن را به کل تغییر داده و فهمش را دشوار کرده است. و در این راه همچون همیشه این خواندن و خواندن و خواندن است که امکان رستگاری ما را فراهم می‌کند.

ترجمه و انتشار کتاب‌های اخیر از سوی دبیرخانه جشنواره تئاتر دانشگاهی و به همت معاون محترم پژوهش و آموزش، مترجم‌ها، ویراستارها و ناشر گرامی گامی کوچک در این راه دشوار بی‌کرانه است...

سید مجتبی جدی

دبیر بیست و سومین جشنواره بین‌المللی تئاتر دانشگاهی ایران

فهرست

۹	پیش‌گفتار.....
۱۳	تذکر مترجم فرانسوی.....
۱۴	فلاکتِ تئاتر.....
۲۰	دراماتورژی جدید.....
۲۸	مصاحبه درباره‌ی کلاسیک‌ها.....
۳۸	Wilhelm Scherer.....
۶۳	دیالکتیک.....
۶۸	دعوت به عقل.....
۷۳	تأملاتی پیرامون نمایشنامه‌ی «طبل‌ها در شب».....
۹۸	شخصیت دراماتیک در نمایشنامه‌ی «مادر».....
۱۱۰	تئاتر با محتوای جدید و مسائل مربوط به شکل آن.....
۱۱۶	یک فیلم درباره‌ی ننه دلاور.....
۱۳۷	طنز در دُن ژوان.....
۱۴۷	آموزش کارگردانان و نمایشنامه‌نویسان جوان.....
۱۵۲	کارِ تئاتری.....
۱۵۹	آیا استفاده از آلگو یا سرمشق مانعی بر سر راه آزادی هنرمند است؟.....
۱۶۶	همذات‌پنداری.....
۱۶۹	روش‌های کار در برلینر آنسامبل.....
۱۸۸	کارگردان در برلینر آنسامبل.....
۱۹۸	منتقدان.....
۲۰۶	نقاشی.....
۲۲۸	وضعیتِ تئاتر.....

پیش‌گفتار

برشت بارها اعلام کرده بود مایل است که مردم ابتدا برای تماشای میزانشن نمایشنامه‌هایش به تئاتر «برلینر آنسامبل» بروند، تا اگر به استدلال‌های نمایشی او علاقه‌مند شدند، بعداً، به مطالعه‌ی نظریه‌ها و شیوه‌های اجرایی او بپردازند؛ به همین دلیل هم بود که او فقط گفت‌وگو پیرامون راه‌حل‌های عملی اجرا در صحنه را می‌پذیرفت. با پذیرش و عملی کردن این خواسته‌ی او، در دسامبر ۱۹۵۵، همراه با دانشجویان دانشگاه لایپزیک به گفت‌وگو با برشت و همکاران تئاتری‌اش پرداختیم. اگرچه درس‌ها، سمینارها، و بررسی‌های خیلی دقیق و سخت‌گیرانه‌ی استادان، ما را برای گفت‌وگو با برشت آماده کرده بود، اما در حضور او، خیلی زود برایمان روشن شد که ما در چنین حد و اندازه‌ای نیستیم؛ ولی، در اثر تشویق‌ها، تواضع و خویشتن‌داری آشکار خود او، رفتایم جسارت پیدا کردند و به طرح پرسش‌هایشان پرداختند. برشت منطق‌دان هم، بدون آنکه آن‌ها را متوجه ناپختگی استدلال‌ها و نارسایی تفکرشان بکند، با ارائه‌ی مثال‌ها و راه‌حل‌های درخشان، و با استفاده از مقایسه‌های تفکر برانگیز و ذکر نمونه‌های مشخصی که به وفور می‌شناخت، به نشان دادن اشتیاق فراوان و علاقه‌ی فوق‌العاده‌ای که به گفت‌وگو با دانشجویان داشت، می‌پرداخت. او به شنیدن نظر دیگران علاقه نشان می‌داد و به سهم خودش در خصوص تأثیر این یا آن راه‌حل فنی صحنه‌ای، از آن‌ها سؤال می‌کرد. رفتار او در جریان گفت‌وگو، تعمداً خیلی دوستانه و احتیاط‌آمیز بود؛ آنچه می‌گفت ظاهراً چیز خارق‌العاده‌ای به نظر نمی‌رسید، آن قدر «خوب و واضح» صحبت می‌کرد که همه چیز به نظرمان آشکار و بدیهی می‌آمد؛ به حدی که احساس می‌کردیم در حال گفت‌وگو با انسانی ساده و خوش‌قلب هستیم، نه با نویسنده‌ی آثار برشت! اما وقتی که بعداً، هریک از ما به مطالعه‌ی سخن‌ها و استدلال‌های او- که کلمه به کلمه توسط دانشجویان جدی‌تر یادداشت برداری شده بود- پرداختیم، موفق به کشف نقطه‌نظرهای اصولی و قواعد

فنی - اجرایی پیشنهادی او شدیم.

با انتشار این کتاب کوشیدم تا برشت خوش صحبت و همزبان را معرفی کنم. اما متأسفانه نمی‌توانم به انتقالِ لحن و حالت‌های سخن گفتن و جذابیت‌های جدنی و کنش‌های جسمانی او بپردازم.

با این وجود، همین شکلِ مکتوب هم برای درکِ ظرفیت و توانایی خارق‌العاده‌ی برشت در گفت‌وگو، و نشان دادنِ قدرت و تسلط او در تغییر دادنِ مسیرِ بحث در مواردِ ضروری، کفایت می‌کند. فرض او بر این بود که اندیشه برای عملی شدن نیازمندِ گفت‌وگوست، و گفت‌وگو به اندیشه قدرت و کارایی بیشتری می‌دهد.

برشت در برابر ضدونقیض‌های تاکتیکی مخاطب که به بحث حالتی گزنده و طعنه‌آمیز می‌داد، عقب‌نشینی نمی‌کرد و همیشه با مخاطبِ ناشکیبایی که در برابرش قرار گرفته بود، با صمیمی صدر و ملایمت، گفت‌وگو می‌کرد.

بیشترِ گفت‌وگوها، اعم از گزارش‌های کتبی یا شفاهی ضبط شده، مؤید خرسندی برشت از شرکت در بحث‌ها بود. در موقعیت‌های مناسبی که به‌طور طبیعی ایجاد می‌شد و برشت مترصد وقوع آن‌ها بود، می‌کوشید تا گفت‌وگوها به سمت و سوی یک اندیشه‌ی جمعی پیش برود.

با توجه به تعداد زیاد مصاحبه‌های حفاظت شده، خصوصاً مصاحبه‌های رادیویی سال‌های دهه‌ی پنجاه، تصمیم به گزینش برخی از آن‌ها گرفتم. این کتاب باید به خواننده اجازه دهد تا با برشت گوینده و سخنران، در زمان‌های مختلف و در برابر مشکلات متفاوت، آشنا شود. از میان مصاحبه‌های او، آن‌هایی را گزینش کرده‌ام که جنبه‌های آموزشی بیشتری دارند و به نحوِ بهتری علائق و حوزه‌های فعالیت او را به ما نشان می‌دهند.

شکی وجود ندارد که برشت، از همان ابتدا، به گفت‌وگو ارج می‌گذاشت، زیرا در نظر او، گفت‌وگو نوعی رویارویی و مبارزه‌ی نظری، به شمار می‌رفت؛ بنابراین، تقریباً همه‌ی اولین مصاحبه‌ها توسط خود او برای ما ارسال شده است. «خرید مس» که از گفت‌وگوی گالیله الهام گرفته شده است، ژرف‌ترین گفت‌وگوی اوست؛ هرچند که

متأسفانه برگرفته از یک گفت‌وگوی نظریِ ناکامل است. می‌توان در نظر داشت که این گفت‌وگوها در سه شکل ارائه می‌شوند:

۱- گفت‌وگوهای ساختگی یا خیالی، مثل بخش‌هایی از گفت‌وگوهایی که برشت از خودش درباره‌ی هنر دراماتیک نوشته است.

۲- گفت‌وگوهای دقیقی طراحی شده توسط برشت، که در آن‌ها طرف‌های گفت‌وگو متمایز نیستند مگر با عنوانِ کاری‌شان، مثل یک دانشجوی پسر یا دختر، در گفت‌وگو در خصوص (روش‌های کار در برلینر آنسامبل).

۳- مصاحبه‌های به‌ندرت نقل‌شده‌ای که با همکاری خالصانه‌ی برشت و مصاحبه‌کننده‌های حقیقی که اسامی‌شان نقل شده، صورت گرفته است.

برای این کتاب، از میان مصاحبه‌هایی که قبلاً منتشر شده‌اند فقط آن‌هایی که به این گروه سوم مربوط می‌شوند، مورد استفاده قرار گرفته‌اند. و به گمان من، متن گزارش‌ها و مصاحبه‌هایی که برشت اجازه‌ی نشر و چاپ آن‌ها را نداده بوده، آن قدر زیاد است که می‌توان از آن‌ها یک کتاب مستقل تهیه کرد! در هر حال، امکان چشم‌پوشی از متون نوشته شده توسط خود برشت - حتی اگر پیشنهادی غیر حرفه‌ای در حد گردآوری متون قدیمی در برابر متون جدید آوارو به حساب بیاید - چه به لحاظ فرم و چه از نظر محتوا وجود نداشت.

متن‌هایی که برای نخستین بار در این کتاب به چاپ رسیده، در شکل‌های گوناگونی ارائه شده و به دست ما رسیده‌اند: خلاصه‌نویسی‌ها، ضبط مغناطیسی صدا، و - بیشتر از همه - گزارش‌های کتبی تهیه شده توسط اشخاص ثالث. من اسناد را مطالعه کرده و صحت و سقم آن‌ها را - مورد به مورد - بررسی کرده‌ام. متن‌ها با دقت و صحت بسیار نوشته شده‌اند. هیچ لزومی ندارد، از طریق مداخلات دستور زبانی و یا سبکی، ویژگی و حالت این گفت‌وگوها، حذف گردد؛ از همین رو، اساساً در این کتاب سعی شده تا نشان داده شود که برشت در بکار بردن دیالکتیک در گفت‌وگو، استادی به تمام معنا بوده؛ به نحوی که به محض روبرو شدن با او - بدون اینکه برشت دخالت چندانی بکند - بحث‌ها به انجام می‌رسیده است. این موقعیت‌ها با استفاده از نقاط تعلیق... نشان داده شده است.